

Стево ВУЧИНИЋ*

АРА ПОСВЕЋЕНА НЕПТУНУ И НЕКОЛИКО НАЛАЗА СА АНТИЧКОГ ЛОКАЛИТЕТА НА ЛАЗАМА РАДЕВИЋА

Након вишегодишњих истраживања ријеке Зете и њене непосредне околине, 2003 године, у јулу мјесецу, открио сам и извадио из корита ријеке завјетну ару посвећену Нептуну. Ара је пронађена стотину метара узводно од извора званог Бијели студенци, на лијевој стране корита ријеке, испод мјеста званог Лаже Радевића удаљеног 3 километра од моста на ријеци Зети, на Вранићким Њивама, у правцу Спужа. А непосредно испод локалитета, кружног облика промјера 6 метара који је обрастао у жбуње, а налази се на ливади Гојка Радевића, тик поред цесте локалног карактера чија је траса са лијеве стране ријеке а сјеверне локалитета. Локалитет сам индетификовао на темељу површинског налаза велике количине уломака тегула и керамике рађене на витлу. На њему су власници, чистећи имање од камења и керамике годинама набацивали уломке и остатке са античког објекта који се, очито, у темељима, испод површине земље налази на овом мјесту и у његовој непосредној близини, на западној страни. У подзиду имања, између подводног и површинског локалитета, на почетку западног дијела међе, уграђено је неколико архитектонских елемената. Дјелимично је очуван торус, од бијелог мермера који се налазио у компактној маси базиса и био је у функцији свођења квадратне масе базиса у кружни облик на који се поставља тижело стуба, унутрашњег пречника 37 цм и спољашњег 53 цм. На почетку западног дијела подзиде дубоко је укопан у земљу еродирани архитектонско-грађевински елемент од бијелог кречњака. Са унутрашње стране обрађен је у облику жлијеба пречника 15 цм а полупречника 7,5 цм. Надземни дио висок је 74 цм, пречника 15 цм на најужем дијелу и 16,5 на најширем. На тридесет осмом центиметру од врха налази се удубље-

* Аутор је познати публициста.

ње за уливање олова. Његова спољња страна обрађена је тако да спојена са истим таквим елементом споља добије октогонални облик.

Приликом уређивања овог терена за виноград, 2007 године, власници земљишта су извршили риголовање и из земље извадили више архитектонских елемената које су багером одгурали на источну и јужну ивицу имања. Управо један је истовјетан претходно описаноме. Дуг је 103 сантиметра, највеће дебљине 20 сантиметара, унутрашњег пречника 15 сантиметара, има два правоугаона удубљења за уливање олова и спајање са парњаком. Спојени имају октогонални облик (слика 1, лијево).

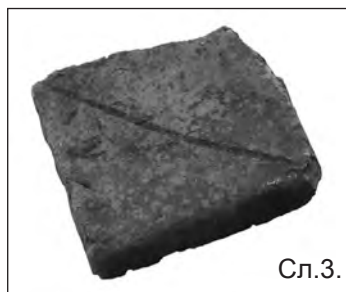
На источној линији ивице винограда налази се и поломљени базис промјера 35,5 сантиметара (слика 1, десно).

Сл.1.

На истом мјесту налази се и примјерак подне керамике, могуће од пода хипокауста, без ознаке радионице (сл. 3).

У непосредној близини налази се масивни еродирани архитектонски елемент од бијелог кречњака дуг 150, широк 55 и висок 40 сантиметара. Облико-

Сл.3.

ван је с чела као конзола надстрешнице дебљине 20 и доњег фалца 3 сантиметра. Између фалца и надстрешнице обликовање лучно. (Сл. 4)

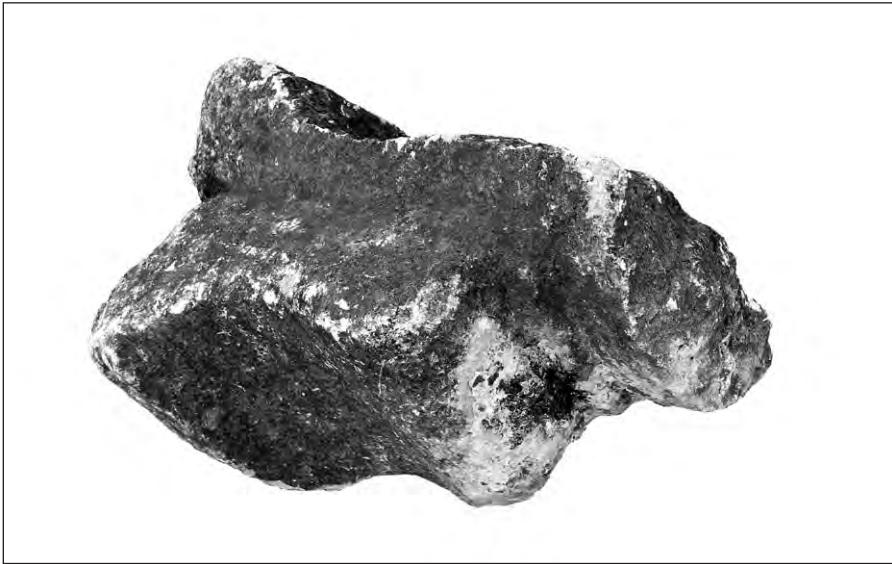
Сл. 4

Тик уз предходни елемент налази се фрагмент стуба од бијелог кречњака који рецентно становништво зове мермер, дуг 44, обима 90 и пречника 27 сантиметара. (Сл. 5)

На јужној ивици винограда налази се фрагмент стуба промјера 30 сантиметара, такође од исте врсте бијелог кречњака, са испустом у облику конзоле дугим 28, најмање дебљине 9 а највеће 17 сантиметара. (Сл. 6)

Сл. 5

Сл. 6

Власник сусједног имања, осамдесетогодишњи Божо Радевић, тврди да је тик уз локалитет, поред асфалтног пута за Спуж који га додирује, приликом копања рупа за телефонске стубове, на дубини од неких 50 сантиметара, пронашао остатке калдрме. Њену ширину није утврдио али ми је казао да је израђена од овећих камених плоча. На основу тога сам закључио да се испод асфалтне основе садашњег пута налазе остаци римског пута. Таква солуција се намеће као рјешење јер би тај пут био најкраћа веза између Спужа и Доклеје и уједно би повезивао виле рустике које су размјештене у непосредној близини ријеке. У сваком случају, једноставно рекогносцирање, отварањем плитке сонде, уз сами асфалтни пут, разјаснило би ову непознаницу.

Подводни локалитет налази се окомито удаљен педесет метара од локалитета који се налази на површини. На том мјесту обала ријеке је одрубљена и формирао се мали рјечни залив. Такав начин одрубљивања видљив је читавим током Зете и може да буде узрокован на два начина. Углавном, последица је обрушавања обале оптерећене, махом, врбама које већ годинама нико не обрезају. Тако оне израстају у висока и дебела стабла која се неконтролисано размножавају и под својим теретом лагано криве према ријеци и због ерозивног дјелства воде или снаге бујица обрушавају се у ријеку, носећи са собом дјелове земљано-глиновите обале. Могуће, у овом случају, да се обала обрушила и због по-

стојања каквог објекта, непосредно на њеној обали. Овакву могућност остављам да се провјери, стога што се на дубини од 6 метара љетњег нивоа воде, на мјесту налаза аре налази и један еродирани архитектонски елемент без натписа или рељефа у облику квадера димензија 1 x 0,70 x 50 цм, који је од трећине шире странице ка крају закошен, те два прилично еродирани стубића од бијелог крачњака висине један метар и промјера 25 сантиметара. Такође, у подводном дијелу обале налази се знатна количина непрофилисаних камених уломака те крхотина керамике, углавном, тегула и имбрекса и подне керамике. Са тог мјеста извадио сам и четири слијепљене римске тегуле жуте печене, (сл. 2), дужине 58 цм, шире 24 цм и уже ширине 19 цм, дебљине 2,8 цм, које су, према спољној страни, лучно извијене.

Сл. 2

На истом подводном локалитету пронашао сам и завјетну ару од бијелог кречњака, посвећену Нептуну (сл. 7 и 8). Слова на њој су клесана рустикалном капиталом неуједначене величине редова и ширине слова. Крајње слово О у првом реду и слово V у трећем су непотпуног облика јер је ту страну, изложену бујици с горње стране тока ријеке, у дугом времену, вода еродирала што се уочава по асиметричном односу страница у односу на спољни фале акротеријума који је пијесак и шљунак ношен енергијом воде у вријеме бујица у значајној мјери еродирао. Због чега је и акротерија, с горње стране, еродирана у мјери да је рељефни медаљон на њој очуван само дјелимично. Очито је да је слова клесао невјешт мајстор. Висина аре износи 61,5 цм, дебљина 21 цм а висина натписног поља 33 цм, горња ширине 26 цм и доње 29 цм. Слова су неуједначене величине од 3,3 до 4 цм. Најдоња 2,5 цм. Натписно поље је високо 29 цм а широко до 25 цм. У њему је натпис клесан у седам поља неуједначене висине, ширине и облика слова.

Сл. 7

Сл. 8

Натпис на ари, који објављујем, тумачио је професор Карловог универзитета у Прагу, Радослав Хосек, шеф катедре за латински језик на Катедри за археологију. Њему је дигиталну фотографију аре доставио љубазни мр. Бранислав Борозан који је посредовао у овом послу па му се овом приликом захваљујем.

NEPTVNO
SACRVMP
ERICVLOPV
MAABSOLV
TORIPETRO
NIVSASPE
*R * V * S
* L * A *

NEPTUNO
SACRUMP-
ERICULO(RUI-
NE) ABSOLU-
TORI PETRO-
NIUS ASPE-
R V(OTUM) S(OLVIT)
L(IBENS) A(NIMO)

Neptuno sacrum periculo ruinae Absolu V(5) tori Petronius Asper votum libens animo

У преводу господина Хосека: **Нептуну спасиоцу од смртне опасности, посветио је Петроније Аспер с радосном мишљу.**

Професор Хосек је становишта да број (V) 5 у тексту није случајан већ се користи као норма која казује број редака. Када се текст

пише у једном реду обавезно се убацује број 5 на сваки пети ред, тврди он. На темељу епиграфских карактеристика закључио је да је ара класана крајем другога вијека, најкасније почетком трећег. Представља куриозитет са лингвистичког аспекта зато што је Нептуну дат епитет Абсолутор који се ријетко јавља и према *Thezauru lingvae latina* I 182, 54, 54-59 наведени примјери са таквим епитетом су тек из четвртог и петог стољећа.

На територији бивше Југославије, крајем претпрошлог вијека, нађена је једна ара код Сиња посвећена Нептуну коју је објавио фра. Фране Булић 1895. године и друга након Другог свјетског рата поред Дунава. А на територији Црне Горе ово је једина пронађена ара посвећена Нептуну. Иначе, Петронијус Аспер је типично римско име. Ара свједочи о насеобини римљана на територији ареала Доклеје. Могуће да се у овом случају ради о завјетној ари посвећеној спасењу од давлeња у ријеци Зети. Али не треба искључити ни могућност да се Петрониус Асперус спасио, могуће, од давлeња у мору или неке друге опсаности. У сваком случају не треба пренебрећи ни чињеницу да се ара налазила у близини извора питке воде познатог као Бијели студенци који никад не пресушује и из којег, увијек, истиче приближно иста количина воде независно од годишњег доба. Зато је могуће да је Нептун латинска интерпретација локалног илирског бога ријека и вода, Бинда.

Дакле, постојећи налази индицирају постојање античког локалитета али ми не омогућавају да изведем прецизан закључак осим што претпостављам да су у питању остаци виле рустика која је располагала агером који је захватао површину коју данас рецентно становништво назива Лазе Радевића.